

Boekbespreking door Gerard M. Wilems

DE OCHTENDGAVE door A.F.Th. van der Heijden.

Hoe schrijf je een boeiende roman op basis van een historisch gegeven? Je gaat uit van de meest bekende feiten en soms zelfs anekdotes die bij historisch al dan niet onderlegde lezers gemeengoed zijn. Voor wat betreft de Vrede van Nijmegen is het meest in het oog springende verhaal dat de afgevaardigden van de Franse Koning een staaltje tijdrekken en vijandje pesten ten beste gaven waarmee de afgevaardigden van de Staten Generaal maar moeilijk konden leven. Dat daar een gecompliceerd diplomatiek spel achter schuilt mag duidelijk zijn. In detail krijgen we van Van der Heijden in deze, in opdracht van de gemeente geschreven, roman een blik op wat zich zoal achter de schermen af heeft kunnen spelen. Onderdeel daarvan zijn spionnen. Vaak vrouwen die tussen de lakens van hun verhitte minnaars nogal wat informatie los weten te peuteren voor de vijand.

De politieke situatie na het einde van de tachtigjarige oorlog is complex. Frankrijk en Engeland spannen samen om de jonge republiek der Nederlanden kaal te plukken. 1672, weet u nog? Redeloos, radeloos en reddeloos ....? Toen roerde zich ook Spanje dat zijn zuidelijke Nederlanden bedreigd zag en ook de Duitse keizer die de Franse koning wantrouwde. Kortom, heel west Europa was in staat van oorlog. Daar moest een eind aan komen. De republiek had op eigen kracht (Michiel de Ruyter, waterlinie, Willem III) de dreiging onder controle gekregen, maar de Vrede moest in 1674 nog getekend worden. In 1678 was het zover. De stad stroomde vol met delegaties van alle betrokken landen en de pracht en praal die deze ten toon spreidden was voor de bevolking een prachtig schouwspel. Er werd door de delegaties op het maken van indruk fel met elkaar geconcurrereerd en ook stevig getreiterd (bv op pag. 105). Tegen deze gespannen achtergrond vindt het vredesproces plaats. Van der Heijden weeft in dit achtergrondtapijt een tragische, van politiek doortrokken, liefdesgeschiedenis tussen Caspar Sonmans, gemeentesecretaris van de Nijmeegse vroedschap (als je zijn naam verfranst krijg je 'Homme Soleil', als geinig contrast met de naam van de grote vijand van de Republiek 'Le Roi Soleil') en Sara Stermont (ofwel als (dubbel?)spionne: PFV). De ochtendgave blijft lang een mysterie, zoals trouwens wel meer in deze knap geconstrueerde roman waarin je er langzaam achter komt hoe de vork in de steel zit. Zo vraag je je bij het lezen van de genoemde initialen PFV af wie er achter deze in geheimschrift gestelde boodschappen zit, en wie bijvoorbeeld de in het begin van de roman genoemde dokter Sonmans wel mag zijn. Of waarom de "ik" daar kennelijk in de kerkers onder de Kerkboog gevangen heeft gezeten. En ook wat er wel gestaan kan hebben in de brief die leidt tot Sara's plotselinge verdwijning. Het gaat hier, weer zoiets geheimzinnigs, om een brief waarvan we de inhoud pas veel later vernemen. Eigenlijk gebeurt dat pas als de initialen PFV voor ons betekenis krijgen.

De organisatie van het boek is cirkelvormig : Het boek begint met onthoofding van Oude Plooier en oud-burgemeester Roukens in 1705 waarmee het boek ook eindigt in het verslag van die dag door Caspar aan zijn zoon dokter Putto. De stad is aan het bekomen van de strijd tussen conservatieve en progressieve (democratisch getinte) krachten. De bekende Plooierijen zijn echter slechts marginaal in het geheel van de roman. Waar het om gaat is de ondertekening van het vredesverdrag, en we springen vervolgens dus terug naar 1672 en de eerste huwelijksnacht van Caspar en Sara tijdens de belegering door de Fransen . De periode tot de ondertekening van het vredesverdrag in 1678 wordt eigenlijk niet beschreven we springen dan ook verder naar 1678.

De karakterisering van de hoofdpersonen graaft niet erg diep. Van Caspar weten we dat hij een toegewijd ambtenaar is. Hij is niet alleen in zijn werk heel betrouwbaar, ook in zijn trouw is hij onberispelijk. Er is tijdens zijn zesjarige zoektocht naar Sara geen vrouw in zijn bed geweest, zo leren

we tijdens zijn prostaatonderzoek aan het eind van het boek. Sara is een aantrekkelijke vrouw die eveneens erg aan haar opdracht vasthoudt en haar huwelijksgeluk niet stelt boven haar taak voor de Staten Generaal. Caloyanni is een doortrapte schurk die overal een slaatje uit probeert te slaan.

Opvallend is van der Heijdens aandacht voor details die meestal functioneel zijn. Zo blijken de ooeivaars die de grote markt als jachtterrein hebben (vanwege de visafval na de markt), er voor het begrip van de gebeurtenissen, niet voor niets te zijn. Voor Nijmegenaren is het verhaal bovendien extra aantrekkelijk omdat de lezer zich een duidelijk beeld kan vormen van waar de gebeurtenissen plaatsvinden: De Waag, de Kerkboog, de Stikke Hezelstraat, en zelfs het Beziendershuis en het Brouwershuis komen ten tonele.

Er is één ongemakkelijkheid in van der Heijdens stijl in de roman. En dat is de mix van 21ste eeuwse taalgebruik met het 17de/18de eeuwse. Een moderne formulering als: "Bij de Caloygianni's van deze wereld" (p.294) bij voorbeeld, contrasteert met de elders in oude spelling geschreven: "Seer met de opstyging van de vaar gequelt zijnde ..." (p. 48) of: "Haar ogen ... hadden de neiging .. groter te groeien , zonder dat het ontsierende woord bomberen erop van toepassing was". (p. 50). Ook afkortingen van namen als "Smeet" voor Smetius en "Casp" voor Caspar, doen wat erg modern aan.

Het specialisme van de in het eerste deel van het boek genoemde dokter Sonmans met zijn bizarre ontwerp voor prettige cohabitatie blijkt aan het eind, als hij zijn vader het advies geeft de hulp in te roepen van een chirurgijn die de "voorstanderklier" kan verwijderen om plasproblemen te verhelpen. De uitleg die Caloyanni geeft van een "sick headache" , het excuus dat de Engelsen geven om het wegblijven van Sir William Temple bij de ondertekening van het vredesverdrag te verklaren, is hilarisch. Eindelijk weet onze Sonmans wat er met 'watjekal' (van 'what do you call') wordt bedoeld. Van der Heijden moet dit boek wel met veel plezier geschreven hebben.

De in van der Heijdens dankwoord aan het eind van het boek genoemde Professor Peter Rietbergen (Geschiedenis van de Visuele Cultuur) stelt in een interview met hem in de bijlage Letter en Geest van Dagblad Trouw (9 januari 2016): " ... dus als je in deze 21ste eeuw als historicus met je verhaal mensen wilt bereiken, dan doe je er goed aan om een filmproducent achter je te krijgen". Nu is van der Heijden bij mijn weten geen historicus, maar zijn roman is gebaseerd op historisch materiaal. Een verfilming van zijn verhaal kan wellicht een nog grotere groep mensen bereiken en hen op de hoogte stellen van Nijmeegs rol in een belangrijke periode van onze vaderlandse geschiedenis.